

אין משלמין ע"פ עצמן

1. תלמוד בבלי מסכת מכות דף ב עמוד ב

ת"ר, ד' דברים נאמרו בעדים זוממין: אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה, ואין גולין לערי מקלט, ואין משלמין את הכופר, ואין נמכרין בעבד עברי; משום ר"ע אמרו: אף אין משלמין ע"פ עצמן.

רש"י מסכת מכות דף ב עמוד ב

ואין משלמין כופר - אם העידו בשור המועד שהרג את האדם והוזמו והיו מחייבין את הבעלים כופר דכתיב (שמות כא) אם כופר יושת עליו וגו'.

ואין נמכרין - אם העידוהו שגנב ואין לו מה לשלם ונגמר דינו לימכר כדכתיב ונמכר בגנבתו.
אין משלמין ע"פ עצמן - אם הוזמו בב"ד ולא הספיק בעל דין להעמידו בדין על הזמתו עד שברחו ובאו בב"ד אחר והודו שהוזמו בב"ד פלוני ולקמן מפרש טעמא.

2. תלמוד בבלי מסכת מכות דף ב עמוד ב - ג עמוד א

משום ר"ע אמרו וכו'. מאי טעמא דר"ע? קסבר: קנסא הוא, וקנס אין משלם ע"פ עצמו. אמר רבה: תדע, שהרי לא עשו מעשה, [ונהרגים] ומשלמין. אמר רב נחמן: תדע, שהרי ממון ביד בעלים ומשלמים.
מאי ניהו? דלא עשו מעשה, היינו דרבה! אימא: וכן אמר ר"נ.

רש"י מסכת מכות דף ב עמוד ב

וקנס אינו משלם ע"פ עצמו - דכתיב גבי כפל אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו (ב"ק דף סד:).
תדע - דקנסא הוא שהרי המעידים בנפש לא הרגו אדם ולא נהרג אדם על פיהם ונהרגין ומשלמין ממון.

רש"י מסכת מכות דף ג עמוד א

מאי ניהו - האי ממון ביד בעליו דקאמר ר"נ היינו דלא נעשה מעשה שעדיין לא שילם אלא שנגמר דינו לשלם.

3. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף מא עמוד ב

ת"ש, זה הכלל: כל המשלם יתר על מה שהזיק - אינו משלם ע"פ עצמו; הא פחות ממה שהזיק - משלם ע"פ עצמו! לא תימא: הא פחות ממה שהזיק, אלא אימא: הא כמה שהזיק - משלם ע"פ עצמו. אבל פחות מאי? אינו משלם ע"פ עצמו, ליתני, זה הכלל: כל שאינו משלם כמה שהזיק - אינו משלם על פי עצמו, דמשמע פחות ומשמע יתר!

4. רש"י מסכת מכות דף ה עמוד א

מאי טעמא דבעידנא דקא מסהדי - כשבאו יום שלישי בשבת להעיד עליו אכתי גברא לאו בר קטלא שלא הועד עליו בבית דין ואילו הוה אתי ומודה הוה מיפטר נמצא שהם היו מחייבין מיתה את מי שאינו ראוי למות.

תוספות מסכת מכות דף ה עמוד א

דבעידנא דאסהידו עדים לאו בר קטלא הוא - פ"ה משום דאי הוה מודה מיפטר ולא נראה דזה לא מצינו דאם כן כל חייבי מיתות בית דין יכול להודות ולפטור עצמו ונראה לפרש לאו בר קטלא הוא פירוש קודם שנגמר דינו הוא דשמא לא יבואו עדים ואם יבואו עדים לא יהא עדותן קיים ועוד שאסור להורגו עד שיגמר דינו וכשנגמר דינו כבר ודאי בר חיובא הוא הואיל וכבר באו עדים ונתקבל עדותו וההורגו פטור.

5. תלמוד בבלי מסכת מכות דף ה עמוד ב

מתני'. אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין, שהרי הצדוקין אומרים: עד שיהרג, שנאמר: נפש תחת נפש. אמרו להם חכמים: והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים; ואם כן, למה נאמר נפש תחת נפש? יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו? תלמוד לומר: נפש תחת נפש, הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין.

גמ'. תנא, בריבי אומר: לא הרגו - נהרגין, הרגו - אין נהרגין. אמר אביו: בני, לאו קל וחומר הוא? אמר לו: לימדתנו רבינו, שאין עונשין מן הדין; דתניא: איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו - אין לי אלא בת אביו שלא בתאמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אמו ובת אביו מנין? ת"ל: ערות אחותו גילה, עד שלא יאמר יש לי בדין: אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן! הא למדת, שאין עונשין מן הדין.

6. תוספות מסכת בבא קמא דף ד עמוד ב

ועדים זוממין - פירש ריב"א דאפילו שילם על פי העדים זוממין חייבין דלא שייך בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבין להו בק"ו דגבי ממון עונשין מן הדין והא דאמרינן במכות (דף ה:) הרגו אין נהרגים היינו משום דהתם אין עונשין מן הדין.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף ה עמוד א

עדים זוממין דממונא הוא ליתני. דאפי' לא שלם קרי ליה ממונא משום דאתו לאפסודי ממונא, ומיהו בתוספות אמרו משמו של ריב"א ז"ל שמשלמין אע"פ ששלם על פיהן ולא קרינא ביה כאשר זמם ולא כאשר עשה כיון שבידו להחזיר הממון, עוד אמרו בתוס' דבממון לא אמרינן ולא כאשר עשה דק"ו הוא דאפי' לגבי נפשות הוה אמר' הכי אי לאו דאין עונשין מן הדין כדאיתא בפ"ק דמכות ולגבי ממון עונשין מן הדין, וכ"כ ר"ח ז"ל במכות וכן דעת הרמב"ן ז"ל בפ"ק דמכות.

7. חידושי הריטב"א מסכת מכות דף ה עמוד ב

גמ' למדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא וכו'. יש שפירשו דרבי לחדודיה לבריה הוא דקאמר ליה, דודאי אפילו למ"ד בעלמא עונשין מן הדין כדאיתא במסכת סנהדרין (נ"ד א'), בהא אין עונשין דעדים זוממין חדוש הוא ואין לנו בו אלא מקום חדושו בלבד כדאיתא בבבא קמא (ע"ב ב'), אלא לחדודיה אמר ליה, ובריה אהדר ליה שפיר למדתנו רבינו דאפילו בעלמא אין עונשין מן הדין וכל שכן כאן, ומעתה הא דאמרינן לעיל ומה הסוקל אינו נסקל לפי רש"י ז"ל שפיר פריך לדברי הכל ואפילו למ"ד דבעלמא עונשין מן הדין.

8. רש"ש מסכת בבא קמא דף ד עמוד ב

ד"ה ועדים פי' ריב"א כו' נ"ל דהוצרכו לזה דאי אמרת דבממון נמי אמר' ולא כאשר עשה א"כ ע"כ הוא קנסא ואיך יפלגו בזה ר"ע וחכמים ולפ"ז צ"ל עוד דאף אם אי אפשר בחזרה כגון שהלך למדה"י או שאין לו מ"מ מיקרי אפשר בחזרה כשיעשר או כשישוב לביתו ול"ד להרגו דא"א בחזרה בשום ענין אולם עדיין מ"ל במת ולא הניח אחריו מאומה ואולי דגם זה לא מיקרי כאשר עשה דהרי לא על ידם מת ואני מסתפק אם עתה א"א בחזרה אם חייבין ב' תשלומין א' מכאשר זמם והב' משום דינא דגרמי דאיתא ברמ"א סי' א' ס"ד ולכאורה הנ"ל דלרבא ללישנא דס"ל עד זומם חידוש הוא דמאי חזית כו' (לקמן עב ב) לעולם אין בזוממין תשלומי דגרמי ול"ד למש"כ התוס' שם דלא המנינהו רחמנא לחצאין כמבואר למעיין כי קמבעי לי לאביי ולל"ב דרבא או דאסהידו ביה תרי בחד וכפי פסק הרמ"א ונ"ל דזה תליא בהא אם דינא דגרמי ממונא או קנסא עי' בש"ך סי' שפ"ו בארוכה דאי אמר' קנסא לא שייך כאן כיון דכבר משלמין מכאשר זמם ולכאורה קשה על תירוץ ר"י הא לא ילפינן מקנסא וי"ל דוקא ממונא מקנסא ל"י אבל קנסא מקנסא שפיר ילפינן וכ"מ להדיא (במכות ד' ד ב) וזה לא שייך לפלוגתת רב ושמואל (בגיטין נג) ולהא (דלקמן קיז) דהתם בקנסות דרבנן גם י"ל כי לא ילפינן לעלמא אבל לגופיה ילפינן וכה"ג אמר' (בבכורות מט) וא"ש אף ללישנא דרבא דחידוש הוא: